

מצה עשירה מ'לחם עוני', אולי נדרוש להיפך, לרבות מצה עשירה מ'מצות' 'מצות' ולמעט מעשר שני מ'לחם עוני' (צל"ח).

רַבִּי עֲקִיבָא הָאֵי דְקָרִינָן בֵּיהּ עוֹנֵי קְדָשְׁמוּאֵל וְכוּ', ואף שדרשה זו גם כן אינה כפי הכתיב 'עוני', עדיפה היא על דרשת 'אוני' שדרש רבי יוסי הגלילי שבה יש חסרון נוסף, שהכתיב הוא 'עני' בע"ף ולא באל"ף (תוס' הרשב"א משאנץ).

אֵין לְשֵׁין עֵיסָה בְּפֶסַח בֵּינָן וְשִׁמְן וְדָבֵשׁ וְאֵם לֶשׁ רֶבֶן גְּמְלִיאֵל אֹמֵר תְּשַׁרְף מִיד, מפני שעיסה כזו ממחרת להחמין, ואי אפשר לשומרה שלא תחמין. ומה שאמרה הגמ' לעיל (לה, ב) שמי פירות אין מחמיצין, הכוונה היא שאינם מחמיצים חימוץ גמור אלא חימוץ רע שאינו גמור הקרוי 'חמץ נוקשה', ואין חייבים על חימוץ זה כרת. אך גם חימוץ זה שאינו גמור ממחרים הם להחמין יותר מחימוץ גמור רגיל, ואי אפשר לשומרם שלא יחמיצו לדעת רבן גמליאל (רש"י). ויש שכתבו, שכאן מדובר כשעירב גם מים בעיסה, ועל כן העיסה מחמיצה ואף ממחרת להחמין יותר מעיסה שיש בה רק מים, ואילו לעיל מדובר במי פירות ללא מים (ר"ת בתוס' שם, וראה עוד ביאורנו לעיל שם ד"ה ומי).

וְחֻכְמִים אֹמְרִים יֶאֱכַל, שלדעתם אפשר לשומרה שלא תחמין (רש"י), ועל כן מותר ללוש עיסה כזו אף לכתחילה (וכדעת רבי עקיבא להלן) (ראש יוסף, בדעת רש"י). ויש שגרסו, 'תאפה מיד' [במקום 'תאכל'] (ר"י), כלומר, שחכמים מודים לרבן גמליאל שלכתחילה אין ללוש עיסה כזו, מפני שממחרת להחמין, אלא שלדעתם בדיעבד אם לש תאפה מיד ומותרת, ושלא כרבן גמליאל שאמר 'תִּישַׁרְף' לפי שאין לה תקנה (תוס' ר"ד, בדעת הר"ף).

■ **להלכה, מותר ללוש עיסה במי פירות בלא מים כלל** [כר"ת לעיל בסמוך]. אבל במי פירות עם מים, ואפילו מים כלשהו, לכתחילה אין ללוש, ואם לש בהם, יאפה מיד [כחכמים לגירסת הר"ף] (שו"ע או"ח תסב, ב, ומשנ"ב שם, ב, ו-ו). ובדיעבד אם שהה ולא אפה מיד, אסור אף אם שהה פחות משיעור מיל (משנ"ב שם, ח). ויש שציידד להתיר במקום הפסד מרובה אם לא שהה שיעור מיל ולא ניכרים בעיסה סימני חימוץ (משנ"ב שם, ב) ויש שחשבו, וכששהה בשוגג והיא שעת הדחק, בודאי יש לסמוך להקל כדעה זו (משנ"ב שם).

ונוהגים להחמיר שלא ללוש עיסה במי פירות אף בלא מים (רמ"א שם, ד), משום שחוששים לדעות שגם מי פירות לבד מחמיצים וממחרים להחמין [כרש"י], וכן חוששים שמא התערבה בהם טיפת מים שאז לכולי עלמא מחמיצים (משנ"ב שם, טו). ואפילו אם כבר לשה ואפאה מיד, אין לאוכלה בפסח אלא ישהה אותה עד לאחר הפסח (משנ"ב שם, יח).

וְאֵת שְׂאִין לְשֵׁין בּוֹ אֵין מְקַטְפִין בּוֹ. ■ להלכה, נחלקו הפוסקים אם מותר לקטף את העיסה במי פירות (ראה ביא"ח תסב, ב), ומנהגנו להחמיר שלא לקטף (רמ"א שם, ד).

הָא בְּיָוֵם טוֹב רֵאשׁוֹן הָא בְּיָוֵם טוֹב שְׁנִי, יום טוב ראשון - הכוונה רק למצת חובה בלילה הראשון [ודוקא כזית ראשון], שצריך שתהא 'לחם עוני', והלשון 'יום טוב ראשון' היא לאו דוקא, 'יום טוב שני' - הכוונה היא לשאר ימות הפסח [ואף בלילה הראשון חוץ מכזית ראשון], שבהם אכילת מצה היא רשות (ורבנו חננאל, רש"י, ריטב"א בשם הרא"ה, ע"פ הבי"א או"ח תסב). ואף שבפסוק נאמר 'שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני', אין דין 'לחם עוני' בשאר הימים, אלא המילים 'שבעת ימים' מתייחסות לנאמר בתחילת הפסוק 'לא תאכל עליו חמץ' (ריטב"א). ומצת חובה ביום טוב שני בחו"ל גם כן אין לאוכלה ממצה עשירה, והגמ' כאן שחילקה בין יום טוב ראשון לשאר ימות הפסח, דיברה בארץ ישראל שאין שם יום טוב שני (טור וכו"י שם).

הָאוֹכֵל נְבִילָה בְּיָוֵם הַכַּפּוּרִים פְּטוֹר מחטאת של אכילה בשוגג ביום הכיפורים, משום שכבר היתה אסורה באיסור נבילה, ואין איסור יום הכיפורים חל על איסור נבילה שקדם לו. ואפילו אם מתה ביום הכיפורים, כיון שכבר היתה אסורה בחייה באיסור אבר מן החי (רש"י). ואף שכשמתה פקע איסור אבר מן החי, מכל מקום תחתיו חל מיד איסור נבילה [שנחשב המשך של אותו איסור, שאיסור אבר מן החי בישראל, יסודו באיסור נבילה, שכשם שמיתת כולה אוסרת, כך מיתת מקצתה (ע"פ זכר יצחק א. לג)], ואין שהות לאיסור יום הכיפורים לחלו (מאירי קידושין עז, ב, בבאור דעת רש"י).

ויש שכתבו, שכיון שמתה פוקע איסור אבר מן החי, ומן הדין חלים עליה איסור יום הכיפורים ואיסור נבילה בבת אחת, ובאיסורים החלים בבת אחת מודה רבי שמעון שאיסור חל על איסור [כמבואר בגמ' בכריתות (נג, ב)], אלא שמכל מקום הטעם שלא חל איסור יום הכיפורים במתה ביום הכיפורים, הוא משום שבחייה נאסרה כבר באיסור עשה של 'אינו זבוח' (ואיסור זה נלמד ממה שנאמר (דברים, יב, טו) 'תזבח ואכלת' - מה שאתה זובח אתה אוכל, אבל מה שאי אתה זובח לא], ואיסור זה אינו פוקע גם לאחר מיתה (תוס'). ומכל מקום איסור נבילה חל על איסור שאינו זבוח, כיון שהוא מעין אותו איסור, אלא שזה איסור עשה וזה איסור לאו, מה שאין כן יום הכיפורים שהוא איסור אחר, אינו חל (תוס' רא"ש).

ויש שכתבו, שאין כלל איסור כזה של 'אינו זבוח', ועל כן בהמה שמתה ביום הכיפורים, חל עליה איסור יום הכיפורים יחד עם איסור נבילה, ובסוגיינתו מדובר כשמתה קודם יום הכיפורים (תוס' שבעות כד, א ד"ה האוכל, בשם ריב"א, תוס' הרשב"א משאנץ).

מִיָּדִי בְּלֶבֶד פְּתִיב אֵלָא מְחַוְרְתָא פְּדָרְב שֶׁשֶׁת, כלומר, שטעמו של רבינא נדחה למסקנא. ומכל מקום, אף שהלכה כחכמים שאיסור חל על איסור באיסור כולל, אין יוצאים במצת טבל, לפי שהיא 'מצוה הבאה בעבירה' (רמב"ן לעיל לה, ב, ראה ביאורנו שם ד"ה יכול). ויש שכתבו, שאין כוונת הגמ' שטעמו של רבינא נדחה למסקנא, אלא רק שטעמו אינו מתיישב עם הברייתא שלא הזכירה 'בלבד', אך הלכה קיימת לן כרבינא, ועל כן גם לחכמים אין יוצאים במצת טבל (מאירי שם, וראה גם רש"י שם ד"ה דמאי, ובע"א שם ד"ה והכתיב, שהביא את טעמו של רבינא).

לָחֶם עוֹנֵי פֶרֶט לְעֵיסָה שְׁנִילוּשָׁה בֵּינָן וְשִׁמְן וְדָבֵשׁ, ועיסה שנילושה בשאר מי פירות [מלבד חלב שמפורש בגמ' להלן שגם בו אין יוצאים], יש שכתבו, שיוצאים בה ידי חובה (רמב"ם חמץ ומצה ו, ה). ויש שכתבו, שגם בשאר מי פירות אין יוצאים, והטעם שנקטה הברייתא יין שמן ודבש, מפני שבהם הדרך ללוש את העיסה (רמב"ן במלחמות). ■ **להלכה, עיסה שנילושה במי פירות מכל מין שהוא, אין יוצאים בה ידי חובת מצה** [כרמב"ן] (שו"ע או"ח תסב, א ומשנ"ב שם, א). ואפילו נתן רק מעט מי פירות בעיסה, כל שנוגש בה טעם המי פירות נקראת מצה עשירה ואין יוצאים בה. ואפילו אם לשה במים ואחר כך קיטפה מלמעלה במי פירות ואפאה, גם כן נקראת מצה עשירה ואין יוצאים בה (משנ"ב שם, ח, וראה להלן ד"ה וחכמים) אם מותר לאכול מצה זו בשאר ימות הפסח.

מֵאֵי טַעְמָא דְרַבִּי עֲקִיבָא, שלא דרש 'עוני' מלשון 'אוני' כרבי יוסי הגלילי, למעט מעשר שני. ואף שרבי עקיבא פירש את טעמו, שמרבים מעשר שני מ'מצות' 'מצות', מכל מקום הקשתה הגמ' מה טעמו, שהרי רבינו זה אפשר להעמיד על דברים אחרים [כפי שדרשו מריבוי זה לעיל לה, ב, ולהלן בע"ב] (פני יהושע). או שהקושיא היא, מנין לו לרבות מעשר שני מ'מצות' 'מצות' ולמעט